

МЕДВЕДЄВ О. В.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри політології та правознавства
(Бердянський державний
педагогічний університет)

УДК 343.973: 214.58

ЕТНІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ В ЦИГАНСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ

У статті аналізується сучасний стан, структура та динаміка етнічної злочинності в циганському середовищі, а також способи, що використовуються циганськими етнічними групами при скоєнні злочинів.

Ключові слова: етнічні злочинні угрупування, злочинна діяльність, циганська національність, гіпноз.

В статье анализируется современное состояние, структура и динамика этнической преступности в цыганской среде, а также способы, используемые цыганскими этническими группами при совершении преступлений.

Ключевые слова: этнические преступные группировки, преступная деятельность, цыганская национальность, гипноз.

The article analyzes the current state of the structure and dynamics of ethnic crime in the Roma environment, as well as the methods used Gypsy ethnic groups in crime.

Key words: ethnic gangs, criminal activity, Roma, hypnosis.

Вступ. Україна на нинішньому етапі свого розвитку знаходиться на шляху значних перетворень: змінюється структура економічних відносин, формуються нові суб'єкти власності і політичної діяльності, трансформуються базові цінності, влаштування життя, змінюється устрій життя, традиції. Цей динамізм обумовлює загострення в інших сферах життя українського суспільства проблем зростання етнічної злочинності. Історія показала, що етнічні відносини складають групу найскладніших проблем, які впливають на стан злочинності в країнах.

Постановка завдання. Проблеми етнічної злочинності на сучасному етапі. Попередження та розкриття злочинів в циганському середовищі.

Етнічні злочини мають більш небезпечний характер, оскільки єдність кримінальних інтересів доповнюється єдністю національною (етнічною) і ця обставина значно підвищує життєздатність цієї кримінальної структури. Традиційними сферами діяльності етнічної злочинності є торгівля незаконними товарами (контрафактна алкогольна продукція, наркотичні речовини, зброя тощо); надання незаконних послуг (проституція, підпільний ігорний бізнес тощо); шахрайство, вбивство, бандитизм, розбійні напади, грабежі, крадіжки.

Різні аспекти етнічної злочинності в Україні вивчали чимало вітчизняних науковців та практиків: В.Ф. Зварич, В.В. Мельничук, Є.П. Приходько, А.П. Кирилов, Ю.Л. Каверин, Р.А. Хамілев, В.Н. Мукомель, В.А. Лунєєв, А.Г. Здравомислов, Ю.О. Стрелковська.

«Етнічний» – поняття, яке застосовується до певного народу, його культури. «Етнос» – спільнота людей (плем'я, народність, нація), що історично склалася та має соціальну цілісність і оригінальний стереотип поведінки [1. с. 286].

Етнічна злочинність формується на основі національної та класової спорідненості прийнятих традицій та звичаїв. Більшість злочинних угруповань за своїм складом є відображенням національного складу регіону, в якому вони функціонують.

У своїй злочинній діяльності вони суттєво спираються на діаспору, яка проживає у даній місцевості. Етнічні діаспори можна розглядати як соціальну базу для етнічної організованої злочинності [2. с. 212].

Згідно з дослідженням Ю.О. Стрелковської, на території України функціонують азербайджанські, вірменські, болгарські, в'єтнамські, дагестанські, китайські, молдовські, татарські, циганські, чеченські злочинні об'єднання [3. с. 328].

Результати дослідження. Особливо актуальна проблема етнічної злочинності для Північно-чорноморського Азовського регіону, де з давніх часів населення має багатонаціональний склад. Основними умовами існування етнічної злочинності в цьому регіоні є: багатонаціональний склад населення, посилення міграційних процесів, специфіка географічного положення. Певна кримінальна спеціалізація організованих злочинних формувань, у першу чергу, обумовлюється устояними тенденціями розподілу сфер впливу. При цьому чималу роль відіграють і особливості етнічного характеру конкретного об'єднання.

Сьогодні помітна тенденція намагання «зłodіїв у законі» взяти під контроль етнічну злочинність. Про такі намагання свідчить затримання 26 квітня 2010 р. працівниками ГУБОЗ МВС України «патріарха» злочинного світу Аслана Усоєна на прізвище «Дід Хасан», який намагався в'їхати в країну за підробленими документами. За оперативними документами «Дід Хасан» приїхав на Україну для здійснення зłodійської «сходки», на якій мали розподілити ролі щодо впливу на криміногенну ситуацію в Україні.

У травні 2010 року були затримані «зłodії в законі» Олег Мухатешин – «Муха» і Мера Піпія – «Мераб Сухумський», які вислані за територію нашої держави із заборорою в'їзду на територію України терміном на 5 років. В Україну вони прибули для організації «зłodійської сходки» з метою перерозподілу впливу в кримінальному середовищі та встановлення контролю над етнічними злочинними групами, які спеціалізуються на викраденні елітних автомобілів [7].

Специфічними кримінологічними ознаками етнічної злочинності є велика частка рецидивістів у їхньому складі, наявність значущої частки осіб, що вживають наркотичні речовини.

Етнічна злочинність характеризується високим рівнем латентності, особливо та, що пов'язана із організованою злочинністю, «зłodіями в законі», рецидивною злочинністю.

Протидія етнічній організованій злочинності, запобігання її проявам потребує від законодавців нашої держави внесення змін до норм Кримінального Кодексу України, передбачивши кримінальну відповідальність за приналежність до «зłodіїв у законі», «особливо небезпечних рецидивістів».

Етнічна злочинність – це різновид злочинності, що вчиняється особами, які об'єднані за національною ознакою, етнічною спільністю, і має матеріальну, інформаційну основу, а також механізм захисту від соціального контролю. Етнічна спільність формується шляхом залучення до своєї протиправної діяльності осіб із власного соціального та етнічного оточення, які проживають на території різних країн світу.

На особливу увагу заслуговує циганська етнічна злочинність.

Цигани – це нащадки декількох індійських каст, які ще в Індії вели кочовий спосіб життя, залишили країну з військових та економічних причин, а нині мешкають у різних країнах світу. Чисельність циган в світі становить близько 12 млн. На території України проживає менше 1% від населення держави. Облік циган ускладнено невизначеністю етногруп (домар, пар'я, думакі, баяні, рудар та інші), кочовим способом життя, небажанням брати участь в переписах. Особливе значення має національна політика держави,

деякі цигани обліковані по перепису як молдавани, татари, угорці, українці, росіяни та інші. Тому їх чисельність є досить приблизною (відхилення може сягати десяти разів). Згадки про появу циган в Україні спершу в Бессарабії, а потім у Криму припадають на XV–XVI ст.

На сьогоднішні вони розселилися по всіх областях України, але найбільше на Закарпатті, у Криму та Південній Бессарабії. В Україні розрізняють окремі циганські групи:

- за професійною діяльністю;
- за способом життя;
- за мовою чи діалектом;
- за географічними ознаками;
- за релігією;
- за рангом в ієрархічній структурі;
- за рівнем самосвідомості і почуттям етнічної виключності і етнонімами [4 с.

41-52].

У науці до поділу циганської національності на етнічні групи є різні підходи. І. Меліхов вважає, що циганська національність має двадцять основних етногруп. У середині кожної етногрупи існує більш дрібний розподіл на «нації» [6]. Н. Деметр і М. Бессонов поділяють осіб циганської національності на 80 етнічних груп, що різняться між собою діалектами, видами діяльності та іншими локальними етнокультурними характеристиками [8]. На жаль, ані вітчизняні, ані зарубіжні дослідження не намагались вичерпно проаналізувати це явище, а також детально зафіксувати наявний у циган етнічний поділ на групи. Кожній етнічній групі притаманний свій вид кримінальної діяльності. Основу злочинної діяльності циган, про що свідчать оперативні розробки та кримінальні справи, становлять шахрайства, крадіжки та злочини, пов'язані з незаконним обігом наркотиків. Однак розвиток суспільства, зміни криміногенної ситуації, економічні зміни (особливо в 90-ті роки) сприяли росту правопорушень, пов'язаних з незаконною торгівлею горілчаними напоями, цигарками, наркотиками. В кінці 90-х років розпад колективної і державної власності привів до скоєння таких злочинів, як крадіжки державного і колективного майна в крупних розмірах, розбійні напади, пограбування.

Глибинні причини циганської злочинності в нашій державі полягають в особливостях процесів, які відбувалися в усіх сферах українського суспільства і, в першу чергу, в ціннісно-нормативній. Йдеться передусім про девальвацію моралі, заснованої на загальнолюдських цінностях; крах соціалістичних цінностей радянської епохи; різьочу відмінність між проголошеними владою деклараціями та повсякденною реальністю кризового суспільства, яка надзвичайно далека від високих етнічних ідеалів (цинізм, аморалізм, гонитва за прибутками за будь-яку ціну, фантастичне збагачення окремих осіб, безкарність). Криміногенне значення має також панування примітивних зразків «масової культури» (передусім на телебаченні) – жорстокість, розпущена сексуальна поведінка, всеохоплююче споживацтво, яке негативно впливає на малоосвічену циганську молодь. Цигани в більшості своїй ігнорують освіту. Основна маса циган має початкову освіту, а деякі зовсім не мають ніякого освітнього рівня. Надзвичайно негативний вплив має і кримінальна субкультура (особливо молодіжна), якій належить виключна роль у відтворенні злочинності. Розпад і відчуження тих моральних цінностей, які існували в племінних традиціях у молодіжному циганському середовищі, призводить останнім часом до скоєння злочинів з особливою жорстокістю (застосування тортур, з'валтування, вбивства).

Циганські групи, що займаються злочинною діяльністю, не можна назвати етнічними в буквальному розумінні цього слова. До складу таких груп нерідко входять особи інших народностей, яких не об'єднує спільність території. Прикладом тому може служити крадіжка платини із заводу «Скловолокно» в м. Бердянську. В злочинній групі Яковлева були також і українці, і росіяни. Ролі, які вони можуть виконувати, найрізно-

манітніші: посібники, організатори, виконавці, підбурювачі. Найчастіше – посібники і виконавці.

Головним фактором, за допомогою якого можна визначити рівень небезпеки, яку становить циганська злочинність, є закрита форма і, як наслідок, неможливість проникнення до її складу сторонніх осіб, які співпрацюють з правоохоронними органами на конфіденційній основі, або оперативних співробітників. Однією з перешкод проникнення в злочинне циганське середовище є так звані «заохочувальні» звичаї, згідно з якими особа циганської національності, яка дала угоду на конфіденційне співробітництво з правоохоронними органами, і яка після цього покаялась вождю племені або старшому свого племені «барону», вважається серед циган невинною. У більшості циганських груп існує єдність і монолітність її членів, яка не дає можливості використати протиріччя між різними членами роду чи племені, що, в свою чергу, може полегшити роботу правоохоронним органам у документуванні злочинної діяльності. Однак економічні перетворення сприяли значному розколу цієї «єдності». Надмірне збагачення одних циган, які порушили правила роду і племені, і майже незмінений стан, або значне збіднення інших, призвели до загострення протиріч, послаблення авторитету і довіри до старійшин, вождів племен – «баронів». Загострення ворожнечі, заздрості призводить до відкритих суперечок, бійок. Ці фактори необхідно використовувати в оперативній роботі для отримання інформації, але при цьому оперативні працівники мають бути обережні, щоб своїми діями не загострювати конфлікт до виникнення масових заворушень, вбивств або інших негативних явищ. Циганські племена поділяють територію впливу, і тому особи, які прибувають на чужу територію, повинні узгодити свої дії з місцевими циганами, на чолі яких стоїть старійшина, або «барон» чи «мама». Це особи, які вибрані циганами, ними шануються і знаходяться на чолі племені. Вони мають право надавати різні дозволи або заборони, скликувати і проводити так звані «циганські суди», вирішувати інші спори, які виникають в середовищі циган, давати роз'яснення звичаям. Прибулі цигани повинні повідомити мету свого прибуття, яким видом діяльності вони будуть займатися. Іноді ці звичаї порушуються і тоді виникають конфлікти між прибулими і місцевими циганами. В результаті таких конфліктів йде виток інформації з обох сторін: як про злочинні наміри та діяльність прибулих, так і місцевих циган. Важливо не допустити зіткнення між ними, які можуть перерости в масові безпорядки, вбивства, нанесення тілесних ушкоджень. У таких випадках цигани різними шляхами намагаються встановити контакт з правоохоронними органами, аби повідомити конфіденційну інформацію. Ця передача інформації може бути і через інших осіб нециганської національності. При цьому цигани різним чином намагаються приховати джерела інформації і свій контакт з правоохоронними органами.

В залежності від того, до якого племені належать прибулі цигани, залежить їх подальший стан на території місцевих циган. Останні можуть ставитись з повагою до прибулих або зневажливо. Серед прибулих необхідно звертати увагу на осіб, які схильні до скоєння злочинів (це раніше засуджені, чимало таких, які знаходяться в розшуку). Всіх прибулих необхідно документувати: встановити їх анкетні дані, сфотографувати, перевірити по базі розшуку. Це стосується як дорослих, так і дітей, тому що серед циган багато дітей, які раніше були викрадені, або якимось іншим чином опинились серед циган. Цигани володіють засобами маскуванню: змінюють вигляд (відрощують бороди, вуса, перефарбовуються), змінюють імена, по батькові, прізвища. Враховуючи методи перевірки і затримання осіб без документів, цигани останнім часом пересуваються з особистими документами як на дорослих, так і на дітей. Цигани розуміють, що того часу, який наданий правоохоронним органам на перевірку їх особистостей, явно недостатньо, і тому іноді використовують фальшиві документи. Про це свідчить затримання Веселівським РВ цигана без документів, який скоїв злочин. При перевірці по базі дактообліку він затримувався більше десяти разів іншими РВ за скоєння різного виду правопорушень під різними анкетними даними, можливість яких перевірити досконало

не давав час, відведений на це законом. Тому дактилоскопія відіграє основну роль в ідентифікації циган.

Якщо особа не має документів, що ідентифікують її, і прибула з іншого регіону, вона може знаходитись у розшуку. Про це свідчать затримання Бердянським РОУМВД цигана Яноша Доманських, який був зі свідцтвом про народження на іншу особу, і Чума Василь із довідкою про судимість. Перший розшукувався Маріупольським МВ за скоєння розбійних нападів, а інший знаходився в міждержавному розшуку УМВС України в Закарпатській області.

Особливий криминогенний інтерес представляють особи циганської національності, які сприяють злочинній діяльності, приховують чи збувають майно, здобуте злочинним шляхом, переховують злочинців, сприяють злочинній діяльності. Єдність кримінальних інтересів не завжди є домінуючим фактором серед різних циганських племен. В цих випадках основну роль відіграють національні (етнічні) інтереси. Цигани, які ведуть незлочинний спосіб життя, займаються суспільно-корисною діяльністю, і зовсім не знайомі з розшукуваними, надають їм притулок. Серед циган існує досить розгалужена схема квартир-схованок, де розшукуваній особі нададуть притулок, забезпечують документами. Про це свідчить розшук циганки Кутляевої Галини, яка, не маючи авторитету і злочинних зв'язків, переховувалася тривалий час на території Молдавії, в Донецькій області. Перехоплені листи свідчили, що місцеві цигани добре ознайомлені з діяльністю місцевих органів міліції, порядком перевірок, кількістю правоохоронців, їх слабкістю і прорахунками в службовій діяльності. Враховуючи всі ці особливості, була організована система схованок, яка проіснувала з 70-х років минулого століття до нашого часу. Тільки завдяки оперативним заходам ця система була викрита, а розшукувані злочинці були затримані. Слід сказати, що цигани використовували для житла-схованок як покинуті будинки на хуторах і селах, так і орендоване житло в містах і селах.

Вкрай важко розкрити злочини, що вчиняються етнічними групами циган. Це пояснюється тим, що звиклі до кочового способу життя цигани майже не мають соціальних зв'язків у певному місці після вчинення злочину (злочинів), виїжджають за межі області і взагалі України. Прикладом можуть служити шахрайські групи циган з Молдавії, які займались збутом фальшивого золота, гаданням та іншими видами шахрайств, крадіжками. Це ускладнює роботу правоохоронних органів і вимагає вжиття активних заходів міжнародно-правової допомоги для їх документування й притягнення до кримінальної відповідальності.

Важливим фактором, який ускладнює розкриття злочинів, скоєних етнічними циганськими групами, є відсутність єдиної писемності серед циган. Безліч різних діалектів не дають можливості контролювати переписку між ними, або ускладнюють її.

Цигани листуються між собою на зрозумілому лише їм діалекті, а листи пишуть, використовуючи українські чи російські букви на своїй мові, що не дає можливості проконтролювати перекладача, а також знайти його серед циган. Не має гарантії, що особа, яка залучається до перекладу, правильно перекладе і не повідомить одноплеменців про інформацію, викладену в листі.

Існують фактори, що обмежують і ускладнюють роботу правоохоронних органів у боротьбі з етнічною циганською злочинністю:

1. Складності із залученням до конфіденційного співробітництва осіб циганської національності.

2. Незнання працівниками правоохоронних органів мови та звичаїв циган.

3. Мобільність циган, яка характеризується швидким залишенням місця вчинення злочину та країни, де цей злочин був вчинений.

4. Латентністю злочинів, що вчиняються етнічними групами циган.

Особливу увагу МВС України приділяє виявленню та документуванню циганських злочинних угруповань, які займаються збутом наркотичних засобів (героїн, опій).

Їх незаконна діяльність пояснюється етнопсихологічними особливостями розвитку циган, які психологічно не сприймають збут наркотиків як тяжкий злочин. Для циган – це ризикований, однак один із звичних способів заробітку. Оперативна розробка даних етнічних груп, що займаються наркозлочинністю, супроводжується застосуванням різних оперативно-розшукових заходів для встановлення всіх обставин, а саме: членів злочинної групи, канали поставки на збут наркотичних засобів, розподіл коштів, одержаних злочинним шляхом.

Під час передачі наркотиків цигани використовують швидкісні автомобілі, як правило марок BMW [9]. Враховуючі це, оперативні працівники повинні бути готові до адекватних дій під час затримання.

Основним видом злочинної діяльності циган залишається шахрайство. Шахрайства скоюють цигани найрізноманітнішими способами: гадання, продаж неякісних товарів, під наданням соціальної допомоги заміна та обмін грошей, надання допомоги при вирішенні питань та інше. Однією з головних особливостей діяльності циган є застосування гіпнозу. Гіпноз є особливим видом психологічного насильства [5 с. 92]. Циганський гіпноз – це гіпноз наяву в стані неспання, але з обмеженим фокусом уваги. Перебуваючи в циганському розмовному трансі, людина «переходить у себе» і протягом декількох секунд або хвилин продовжує здійснювати зовні осмислені дії, не усвідомлюючи їх і не пам'ятаючи про них згодом. Застосовують його переважно для непомітного нетривалого занурення людиною в стан керованого контакту, за допомогою якого є змога отримати будь-яку корисну вигоду.

Циганський гіпноз передбачає такі елементи:

1. Привернення уваги;
2. Вхідження в контакт і початок відпрацювання сценарію впливу;
3. Фіксація та стійке утримання уваги на певному зовнішньому чи внутрішньому об'єкті, явищі, переживанні тощо;
4. Звуження психологічного поля уваги та переходу в режим згадування, внутрішнього відтворення образів і відчуттів – до появи медитативних ознак трансу, встановлення керованого впливу;
5. Індукція (наведення, передання), фіксація та поглиблення трансу; розмежування свідомості й підсвідомості людини з максимальним звуженням поля активної уваги;
6. Досягнення мети, завершення сценарію пост гіпнотичним кодуванням на стирання в пам'яті деталей ситуації [6].

Цигани для скоєння своїх злочинних дій обирають найбільш людні місця, перевагу надають дітям, підліткам, жінкам та людям похилого віку. При цьому вони використовують загальмований стан людини, мозок якої перевантажений інформацією. Цигани пропонують поворожити або відвести порчу. Вони використовують різні прийоми: беззмістовні бесіди, дії вербального та невербального характеру, які призводять до того, що особа заглиблюється у власний внутрішній світ (спогади, відчуття тощо). Вулична розмова під дією гіпнозу перетворюється на непомітно-керований вплив, після чого цигани здійснюють злочинні дії. Циганський гіпноз діє на усіх, хто розуміє людську мову. Щоб уникнути циганського гіпнозу, слід уникати погляду з циганами; намагатись, щоб циганка не наближалась і не контактувати рукою; негайно вибратися із юрби циган; проявляти активність рухами, не даючи можливостей себе загипнотизувати; багато і голосно говорити, кричати.

Висновки. Отже, для боротьби та запобігання етнічної циганської злочинності необхідно вжити наступні заходи:

1. Глибоке вивчення економічних, соціальних, політичних процесів, що проходять в циганському середовищі.
2. Вивчення циганського етносу, культури, звичаїв, мови, діалектів окремих груп, визначення їх впливу на криміногенну ситуацію на території.

3. Створення спеціалізованих профілактичних обліків осіб циганської національності, що спеціалізуються на вчиненні конкретних видів злочинів.
4. Посилення взаємодії з правоохоронними органами інших держав і регіонів у протидії злочинності.
5. Організація обміну інформації між підрозділами органів внутрішніх справ та установами кримінально-виконавчої системи про лідерів і окремих осіб циганської національності, які мають оперативний інтерес і перебувають чи звільнилися з місць позбавлення волі.
6. Вивчення та оперативний контроль за особистими контактами засуджених представників циган з представниками общин для виявлення злочинних зв'язків.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови /уклад. і гол. ред. Бусел В.Т. – К., Ірпінь : ВТФ Перун, 2003 – 1440 с.
2. Антонян Ю.М. Личность преступника / Ю.М. Антонян, В.Н. Кудрявцев, В.Е. Эминов. – СПб. : Изд-во «Юридический центр Прес», 2004. – 212 с.
3. Стрелковська Ю.О. Організовані злочинні групи, сформовані на етнічній основі: проблеми вивчення / Ю.О. Стрелковська // Правове життя сучасної України : тези доп. 10-ї ювілейний звіт. наук. конф. проф. викладачів Ю.М. Оборонов // Одеська національна юридична академія. – О. : Фенікс. 2007. – с. 238–330.
4. Зіневич Н.О. Цигани в Україні :формування етносу і сучасний стан / Н.О. Зіневич // Український історичний журнал – 2001. – №1. – с. 41–52.
5. Л.В. Седих. Гипноз как способ психического принуждения / Л.В. Седых // Труды юридического факультета Ставропольского государственного университета. – 2008, № 19.
6. И.Н. Мелихов. Скрытый гипноз. Практическое руководство [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.erlib.com>.
7. Про підсумки оперативно-службової діяльності органів і підрозділів внутрішніх справ України і першому півріччі 2010р. та заходи МВС України щодо підвищення її ефективності та пріоритетних напрямках діяльності : Рішення колегії МВС України від 16 липня 2010р. / Відомчий документ.
8. Деметр Н. История цыган – новый взгляд / Деметр Н., Бессонов Н., Кутенков В. – Воронеж, 2000 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.gypsy-life.net/history-main.htm>.
9. Калиновський О.В. Етнічна організована злочинність: історія та сучасність // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). – 2010. – № 23. – с. 28–36.
10. Севрук В.Г. Гіпноз як складова способу вчинення шахрайства // Український історичний журнал. – 2012. – № 3.

